

Yossi Korazim Körösi

Amit a szociális munkásoknak a közösségi szociális munkáról meg kell tanulniuk a neokonzervativizmus korszakában*

Bevezető megjegyzések

Sokféle okból választottam ezt a témát. A 80-as évek fordulóján doktori tanulmányokat folytattam New Yorkban, így szemtanúja voltam annak a korszaknak, amikor a hajléktalanok száma ugrásszerűen megnövekedett az Egyesült Államokban. Az utcákon, az aluljárókban, a középületek előtereiben az ő jelenlétük volt a reagenizmus legláthatóbb következménye.

Izraelbe való visszatérésemig, majd abban az időben, amikor a Héber Egyetemen tanítottam, a szociális munkások szerepét vizsgáltam a makro-szintű gyakorlatban (A makro-szintű gyakorlat a közösségi szociális munka egyik, nálunk nem széles körben ismert szinonímája. A szakmában megkülönböztethetünk mikro-, mezzo- és makro-szintű gyakorlatot. A három kifejezés lényegében a szociális munka három munkaformáját, az egyéni esetkezelést, a csoportmunkát és a közösségi munkát jelenti. A fordító.) Egy olyan érában dolgoztam, melyben csökkennek a közösségi erőforrások, és előretört a neokonzervatív ideológia.¹ Később kurzust is vezettem erről a témáról.

A 80-as évek második felében és a 90-es évek elején vezető beosztásban részt vettem két közösségi szociális munka programban Izraelben, és igyekeztem befolyásolni a szociálpolitikát. A témában összegyűjtött tapasztalataim és tudásom alapján úgy éreztem, mindenképpen el kell jönnöm erre a szemináriumra, hogy figyelmeztessem a közép- és kelet-európai résztvevőket, *ne alkalmazzák túlzottan és elhamarkodottan a neokonzervatív ideológiát.*

A bevezetővel összhangban mai előadásomat négy fő részre tagoltam. Azzal fogom kezdeni, hogy ismertetem kutatási eredményeimet, melyek az ideológiai változás hatásait mutatják be a nyugati államokban, elsősorban az Egyesült Királyságban és az Amerikai Egyesült Államokban. Ezután szólni

A szerző előadása az International Federation of Social Workers 11., Szegénység az Európa-házban című szemináriumán hangzott el 1993. augusztus 24-én

fogok arról, hogy a szociális munkások ilyen körülmények között miképp tudnak hatékonyabb és eredményesebb közösségi gyakorlatot folytatni, amely lehetővé teszi a humánusabb szociálpolitika kialakulását és szociális reformok bevezetését. A harmadik részben a makro-szintű gyakorlat két példáját fogom bemutatni, melyek ma is hatékonyan működnek Izraelben. Végül összefoglalom az előadásban említett szociálpolitikai és közösségi szociális munka ismereteket, illetve a közép- és kelet-európai kollégák számára levonható következtetésekről szövegek.

Szociálpolitikai lecke, melyet a neokonzervatív érában tanulhattunk meg

A jóléti állam általános kritikája²

A jóléti államot ért széles körű kritikai megjegyzéseket több pontban foglalhatjuk össze. A legelterjedtebb megállapítások a következők:

1. A nyugati kormányok pénzügyi összeomlását eredményezte, mivel túl sok jogot biztosított az állampolgároknak, és ez kiterjedt közösségi kötelezettségeket vont maga után.

2. Nem volt képes a társadalmi különbségek mérséklésére, sőt, valójában a szolgáltatások egyre távolabb kerültek a hátrányos helyzetű csoportoktól, és egyre közelebb a középosztályhoz.

3. A növekvő bürokratizmus és a szolgáltatások hibás vezetése elidegenítette a fő célcsoportokat.

4. Az életükbe való túlzott állami beavatkozás növelte az állampolgárok függését, és nem ösztönözte őket a kockázatvállaló viselkedésre.

5. A szociális szolgálatok elsősorban „tűzoltást” végeztek, ami megakadályozta a gyengéknek előnyös „valódi” társadalmi reformokat.

A kritika következményei

A kritika jelentős ideológiai változást hozott, melyet az 1980-as években az újonnan megválasztott neokonzervatív kormányok hajtottak végre. A társadalmi következmények pár év alatt nyilvánvalóvá és láthatóvá váltak.

1. Ideológiai változások

A jóléti állam folyamatos kritikája a „neokonzervatív” vagy „új jobboldali” ideológiák és elképzelések – melyeket szociál-darwinizmusnak³ is neveznek – növekvő politikai támogatottságát vonta maga után. Ezen ideológiák főbb jellegzetességei a következők:

a. felülvizsgálják az univerzális szolgáltatások mértékét, és a központi kormányzatnak az állampolgárok jólétéért viselt felelősségét az önkormányzati és szelektívebb szintekre hárítják.

b. Támogatják az alapvető szociális szolgáltatások – úgymint az egészségügy, oktatás és személyes szociális szolgáltatások – privatizációját.

c. Visszatérnek a szabad piaci versenybe és a laissez-fair gazdaságba vetett hithez.

d. Támogatják az önkéntes és önszervező csoportokat.

e. Támogatják a jótékonyt és a filantrópiát.

f. Legitimálják az „önérdek elsődlegességének” ideológiáját, és támogatják az individualizmust.

Miközben ezen elképzelések jó része mítosz maradt, aközben másokat sikeresen megvalósítottak. Szeretnék ezekre néhány példát hozni.

2. A változó ideológiák a gyakorlatban

a. Erőteljesen megnyírbálták a nem törvényben előírt szociális szolgáltatásokat, ami a szolgáltatások minőségi és mennyiségi problémáinak sokasodásához vezetett. A legradikálisabb megszorításokat elsősorban az önkormányzati személyes szociális szolgáltatások területén regisztrálták, miközben a jogosultság univerzális kritériumainak köszönhetően a társadalombiztosítási járadékok kiáramlása növekedett.⁴

b. Változott a törvényhozási tevékenység. A kormányok megszüntettek vagy korlátoztak a korábbi szociális törvényekben biztosított szolgáltatásokhoz való hozzájutási jogosultságokat. Példa erre a jogsegély az USA-ban és a gyermekgondozási segély Izraelben.⁵

c. Támadták az önkormányzati szolgáltatásokat, és új, helyi szervezeti formákat kerestek.⁶

d. Az állami-, az önkéntes- és magánszektor felelősségei közötti határok elmosódottá váltak.⁷

3. Társadalmi következmények

Ez az elmélet – melyet elsősorban Tittmus képvisel – elvontabb és nehezebben számszerűsíthető, mint a „gazdasági költségek” koncepciója. Könnyebb a szolgáltatások „gazdasági költségeinek” kemény jelzőszámait kiszámolni, mint ezek megszüntetésének „társadalmi költségeit”, azaz hosszú távú társadalmi következményeit. Más szavakkal: miképp számítsuk ki a gazdasági nyereség vagy profit „társadalmi költségét”? A következő kérdések adhatnak egyfajta vezérfonalat:

a. Ki nyer, és ki veszít a dolgon?

b. Milyen nagyságú a népesség vagy (al)csoporthoz?

c. Közvetlen és nem közvetlen költségek (például a munkanélküli és a családja).

d. A veszteség(ek) reverzibilis(ek) vagy irreverzibilis(ek)?

e. Ha reverzibilisek, mennyire idő- és forrásigényes a helyreállítás?

Példák

Bár a társadalmi következmények példái sok területen megtalálhatók, témámat a munkanélküliség, a gyermekhalandóság, alultápláltság és éhezés, a hajléktalanság és az adópolitika területéről vett esetekkel szeretném illusztrálni.

3.1. Munkanélküliség: a John Hopkins Egyetem vizsgálata⁹ 1982-ben és egy másik, melyet a Utah Egyetem végzett¹⁰, kimutatta, hogy a munkanélküliség 1%-os növekedése a börtönépesség 4%-os növekedését eredményezi; a férfiak körében a mentális betegségek okozta első kórházba utalások 4,3%-os, a nők körében 2,3%-os növekedését vonja maga után; 4,1%-kal növeli az öngyilkosságok számát; 5,6%-kal az infarktusban elhalálozottakét; 3,1%-kal az agyvérzésben elhunytakét; 6,7%-kal növeli a gyilkosságok számát; 3,4%-kal az erőszakos bűncselekményekét; 2,4%-kal a vagyon elleni bűncselekményekét.

A John Hopkins Egyetem vizsgálata arról is tudósít, hogy Philadelphiában a munkanélküliség 1981 és 1982 közötti 6,9%-ról 9,2%-ra való növekedése a hatóságok tudomására jutott gyermekbántalmazások számát 100%-kal növelte.

2. *Gyermekhalandóság, alultápláltság és éhezés*: az 1980-as évek közepén a Scientific American két társadalomtudományi vezércikket közölt, melyek kimutatták a Reagen-kormány finansziális megszorításainak hatását a gyermekhalandósági mutatókra és az éhezés, illetve alultápláltság terjedésére.¹¹

A *gyermekhalandósággal* kapcsolatban arról tudósítottak, hogy az önkormányzatok terhesgondozási szolgáltatásaira juttatott összegek drasztikus csökkentése lelassította a gyermekhalandósági ráta csökkenését ahhoz mértén, amit a korábbi adminisztráció idején figyelhettek meg. Különösen igaz ez a súlyos munkanélküliség és szegénység által sújtott vagy túlnyomórészt kisebbségi csoportok által lakott körzetekben.

A szociális költségek megkurtításának gazdasági költségeit tekintve megjegyzendő, hogy míg egy terhes anya preventív gondozásának költsége 350 \$, addig egyetlen, az anya alultápláltsága miatt koraszülött gyermek kórházi kezelése és intenzív ellátása kb. 13 660 \$-ba (a preventív kezelés csaknem negyvenszeresébe) kerül. Az egészségügyi közgazdászok ezenkívül kimutatták, hogy az alsóbb osztályokba tartozó terhes asszonyok számára létrehozott, átfogó preventív szolgáltatás és az állami egészségügyi szolgálat megerősítése a Reagen-kormányzat számára 360 millió dollárt takarítana meg, melyet ez esetben nem kellene az orvosi ellátás és kórházi kezelés költségeire kiadni.

Az USA-ban tapasztalható *éhezéssel* kapcsolatban a cikkek leírják, hogy míg a jelenség a 70-es években szinte teljesen eltűnt, a Reagen-kormányzat idején ismét járványszerű méretben jelent meg. Ez a trend összefügg a szegényebb néprétegek számára korábban gazdasági és szociális védőhálóként létrehozott alapvető szociális szolgáltatások erőteljes visszafejlesztésével. Az ezen szolgáltatásokra szánt költségvetési összegek csökkentése 20 millió amerikaiat szolgáltatott ki az éhezés és alultápláltság különböző formáinak, ebből 12 millió gyermek, a többiek terhes nők, termékeny korú nők és idősek.

Ugyanezt a korszakot vizsgálva az érdekelt amerikai orvosokból a Harvard Egyetemen alakult bizottság az éhezéssel kapcsolatban megállapítja, hogy az USA állampolgárainak tömegei kényszerültek igénybe venni az ingyenes meleg ételt biztosító szolgálatok segítségét. Ezek többsége nemrég még részt vett a termelésben. Őket a „nemzeti gazdasági konjunktúra” hagyta cserben, mely a tömeges elbocsátások oka volt, és lehetővé tette az USA

egyres rétegei közötti társadalmi szakadék soha nem látott mértékűvé növekedését.

3.3. *Lakásügy:* a Hajléktalanok Országos Szövetségének (National Coalition of the Homeless) jelentése szerint csak 1987-ben 25 %-kal növekedett az utcán élő amerikai állampolgárok száma, és 350-500 ezerre becslik azoknak a számát, akik éjszakánként az utcán alszanak.¹² Az utóbbi időben tapasztalható növekedés három csoportot érint elsősorban: 1. az értelmi fogyatékosokat; 2. kisebbségeket; 3. egyedülálló anyákat és nőket általában. Másrészt a leglényegesebb csoport, melynek körében csökkent a hajléktalanok száma, az időseké.¹³

A jelenségre adott két leggyakoribb magyarázat a következőket állítja: 1. a bérlakások számának csökkenése (beleértve ebbe az egy szobából álló lakásokat az Egyesült Államokban és a tanácsi bérlakásokat az Egyesült Királyságban) a lakásbérleti díjak emelkedésével együtt a szélsőséges városi szegénységet hajléktalansággá változtatta; 2. jelentősen csökkent a képzetlen munkaerőt foglalkoztató munkahelyek száma.

Nagy-Britanniában a 80-as évek közepén London volt a hajléktalan gyerekek fővárosa. 50 ezer körül volt azoknak a gyerekeknek a száma, akik csavarogtak, átmeneti szállókon, pályaudvarok várótermeiben, a luxus lakóházak és más középületek fűtött előtereiben húzták meg magukat. Miközben az erőszak, a kábítószer-élvezet, a szexuális visszaélés és a gyerekek munkásként való kizsákmányolása növekedett, az önkéntes szervezetek szolgáltatásai, ellenőrző és felkutató tevékenysége nem tudott lépést tartani számuk növekedésével.¹⁴

3.4. *Adópolitika:* A Reagan-kormányzat idején példátlan mértékben nőtt az egyenlőtlenség a szegények és a gazdagok között. Az elmúlt negyven évet alapul véve ekkor jött létre a legnagyobb különbség az alsó és felső decilis jövedelme között: miközben az alsó decilis éves átlagjövedelme 10%-kal csökkent, a legmagasabb decilisbe tartozóké 27%-kal nőtt, és 74%-kal növekedett a legfelső százalékba tartozók jövedelme.¹⁵

Összefoglalva: a munkanélküliek, szegények, hajléktalanok és éhezők fizikai, gazdasági és lelki szenvedését mind az Egyesült Államokban, mind pedig az Egyesült Királyságban súlyosbította a kormány kegyetlen és keményszívű felelősségelhárítása. Miközben az éhezők és a szegények átmeneti segítségre vártak, hogy helyre tudják állítani személyes egyensúlyukat, kétségbeesetten kellett felfedezniük, hogy *megváltoztak a játékszabályok*. A kormány, melyben valaha bíztak, és melynek egykor adóikat fizették, sokukat segítségre jogosulatlannak minősítette.

Szinte groteszk, hogy mindezek a szociális kellemetlenségek akkor álltak elő, amikor az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság közigazgatásai a gazdaság helyreállításának és növekedésének új korszakát üdvözölték. Beszámolóik aláhúzzák a *neokonzervatív szemlélet paradoxonát*: a népesség hatalmas tömegeinek deprivációját és elhanyagolását a gazdasági növekedés időszakában. A gazdaság helyrebillenése ez esetben tehát azt jelenti, hogy a gazdagok még gazdagabbá válnak, miközben a gyengébbeket és a gyengülő szektorokat elhanyagolják, így azok száma és nagysága rohamosan növekszik.

A 80-as évek végén a közvéleménykutatások mind az USA-ban, mind pedig az Egyesült Királyságban azt mutatták, hogy jelentős mértékben megváltozott a közvélemény álláspontja a kormány feladataival kapcsolatban. Nyilvánvalóan elkezdődött a készülődés a Reagen és Thatcher utáni korszakra. Az országos kutatások bizonyították, hogy az állampolgárok egyre inkább készek magasabb adót fizetni a tisztességesebb egészségügyi ellátásért, lakásügyi normákért, oktatásért, jóléti szolgáltatásokért és a jövő generációnak juttatott társadalombiztosítás elfogadható szintjéért. A szociáldarwinizmus elveit fokozatosan felváltották az új törvényhozási kísérletek, melyekkel igyekeztek a fiatal hajléktalankokat szakképzéshez juttatni, illetve kisvállalkozási programokba bevonni.¹⁶

Következmények a makro-szintű gyakorlat és a képzés szempontjából

A társadalmi ideológia változásának és a gazdasági megszorítások erősödésének korszakában a szociális munkásoknak felül kell vizsgálniuk szakmai látomásaikat és küldetéstudatukat. Ebbe beletartozhat tevékenységi területük és elkötelezettségük, szerepeik és gyakorlatuk módjának felülvizsgálata. Ebben a szellemben sok szociális munka-kutató figyelmeztette mostanában szakmai közösségünket, hogy ne osszák meg a szociális munkát a pszichoterápiás módszerek túlzott használatával, és ne fogadják el kritikátlanul a szakma privatizációját.¹⁷ Ily módon minden egyes kutató a maga módján arra szólított fel, hogy egységesítsük a szakmát annak tradicionális céljai körül, fejlesszük tovább az állampolgárok csoportjairól és a veszélyeztetett közösségekről való társadalmi gondoskodás szakmai módszereit. Szeretnék magam is csatlakozni ehhez a gondolkodási irányzathoz azzal, hogy hat társadalomváltoztatási és makro-szintű gyakorlati módszer feltámasztását és megújítását javaslom, melyekből öt mélyen gyökerezik a nyugati szociális munka történetében. Sajnos ezeket az elmúlt tíz évben a szakma periferiájára szorították – főképp a klinikai egyéni esetkezelési gyakorlat iránt elkötelezett szakmai elit részéről. Az állami erőforrások csökkentése következtében előállt szocio-ökonómiai krízis megköveteli, hogy az öt társadalmi reform-módszert ismét elővegyük, és egy hatodik, egyesítő módszerrel egészítsük ki.¹⁸

1. *Partneri kapcsolat kialakítása:* ennek a módszernek a hangsúlyozásával az a célunk, hogy a legyőzött, a társadalom peremén élő vagy oda szorított emberek elszigeteltségét és elidegenedtségét csökkentsük, és segítsük őket a centrumhoz való közeledésben. Csak az intenzív személyes kapcsolat, valamint a marginális csoport és a szociális munkás közötti eredeti, nem gyámkodó partnerség teheti lehetővé ennek a célnak az elérését. Majd száz évvel ezelőtt az intervenciónak ezt a módszerét alkalmazták az angol és amerikai settlementek úttörő munkásai. Manapság ez a módszer éled újjá a „negyedik világ” családjai között.²⁰

2. *Érdekképviselet:* a kifejezés és a módszer maga is az ügyvédi gyakorlatból ered. Célkitűzése a hátrányos helyzetű egyének és csoportok segítése annak érdekében, hogy érvényesíteni tudják törvényes és normatív jogait,

melyeket a modern társadalom intézményei vagy elhomályosítottak, vagy megtagadtak. Az érdekképviselőt megköveteli a szociális munkástól mind a törvényekben rögzített jogok, mind pedig az általános emberi jogok ismeretét. A szociális munkásnak együtt kell működnie a jogsegélyt biztosító ügyvédekkel, miközben hangsúlyozza az általános igazságosság iránti szakmai elvárását és mind az igazságszolgáltatási rendszerhez, mind az állami szociális szolgáltatásokhoz való ingyenes hozzáférés szükségességét.²¹

3. *Figyelemfelhívás* (social warning): a 70-es évek végén hallottam először ezt a kifejezést, mely egy sajátos mikro- és makro-szintű intervenciók módszert jelent. A cél az érintett szakmai körök riasztása.²² A figyelemfelhívásnak sokféle formája lehet, de egyedülálló eleme a szociális munkások elemző készségének kifejlesztése. Mind szociális munkásként, mind pedig a szociális szolgálatok menedzsereként ők azok, akik először érzékelik a hátrányos helyzetű népességcsoportok életminőségét veszélyeztető társadalmi jelenségek kialakulását, illetve rosszabbodását. Mint szakemberek, felelősséggel viseltetnek a veszély jeleinek meghatározásáért, ezek lehetséges (mind rövid, mind pedig hosszú távú) társadalmi következményeinek kiszámításáért és a politikacsinálók figyelmének felhívásáért. A szakmai felkészültségnek ez a formája nem adódik olyan könnyen a részvétel csoportfolyamataiból, mint az előző kettő és a következő három módszer.

4. *Lobbizás*: ez esetben az elosztási politikát közvetlenül, nem erőszakos módszerekkel, bizottsági tagokon és helyi vagy országos politikusokon keresztül befolyásolja a (gyakran fizetett) szakember, aki érdekcsoport(ka)t képvisel, és bevonja ezek tagjainak egy részét a lobbizási folyamatba. A hatékony lobbizási csoport létrehozásához a következők kellene:

- az esettel kapcsolatos információk és adatok gyűjtése;
- alapos személyes és bürokratikus ismeretek megszerzése a lényeges politikai helyekről és intézményekről;
- képesség érdekérvényesítési kampány megszervezésére: ez a döntéshozás közösségi és politikai folyamatának befolyásolása oly módon, hogy felkeltik az érdekeltek felelősségérzetét az érdekekkel kapcsolatos kérdések iránt;
- közmeghallgatások szervezésével el kell érni a döntéshozási folyamat kulcsembereinek elköteleződését; személyes kapcsolatot kell kialakítani velük, és „érdekp partnereket” kell keresni körükből;
- stratégiát kell kidolgozni az opponens döntéshozókkal szemben, hogy azok megváltoztassák álláspontjukat, ehhez fel lehet használni a kérdéses személyek múltbéli politikai viselkedésével kapcsolatos ismereteket, és „szakértői bizonyítékokat” lehet ajánlani;
- képesség a tárgyalásra és annak tudása, hogy mikor és hogyan kössenek kompromisszumot.²³

5. *Társadalmi akció*: a konfliktus és a radikális szociális munka módszerei szakmailag időnként indokoltak lehetnek, figyelembe véve azt a jól ismert tényt, hogy a társadalmi reform elsősorban az intézményekre való nyomás gyakorlásával és az azokkal való összecsapással érhető el. Így a szociális munkások egy része (elsősorban a közösségi szociális munkások) mozgósítani fogják és fel fogják rázni a gyengéket és a politikai értelemben hatalom

nélküli csoportokat, ha nem képesek klienseik társadalmi igazságosságra vonatkozó jogos igényeit érvényesíteni, illetve ha a figyelemfelhívás és érdeképviselet módszerei csődöt mondtak. Ez esetben a szociális munkások úgy próbálják megváltoztatni a társadalmi feltételeket, hogy klienseiket segítik a szociálpolitikusokkal való közvetlen kapcsolat kiépítésében, és ily módon hatalmi eszközökkel igyekeznek elérni nagyobb közösségi források mozgósítását klienseik szükségleteinek kielégítése érdekében.²⁴

6. *Társadalmi változást célul tűző koalíciók:* a 80-as évek óta ezt a módszert a makro-szintű gyakorlatban érdekelt szociális munkásokat egyesítő eljárásnak tekintik. A közösségi szociális munkásoknak egyre bonyolultabb környezetben, a gazdasági krízis, a szociális problémák és az elégtelen szociális szolgáltatások viszonyai között kell dolgozniuk. A csoportközi akciók és a közösségszervezés preferált vivőanyaggá váltak, s biztosítják a közös erőfeszítésekhez szükséges struktúrát a közszolgálati konzervativizmus korszakában. A koalícióban minden résztvevő csoport autonómiája fennmarad, miközben egyesíti ezek emberi és anyagi erőforrásait annak érdekében, hogy olyan változásokat érjenek el, melyeket a koalícióban résztvevő csoportok egyike sem lenne képes egyedül elérni.²⁵

A hat módszernek két közös jellemzője van. Az egyik, hogy elvárja a szociális munkástól a direktív és „értékhordozó” szakmai aktivitást. Ez ellentétben az „értékmentes” szakmai semlegességgel, mely mellett a klinikai esetkezelők hagyományosan kiállnak. E stratégiák másik jellegzetessége, hogy „alulról” közelítik meg a társadalmi változás célkitűzését. Mindazonáltal nem a totalitárius „agymosást” képviselik, hanem a tudáson alapuló tekintélyes vezetés mellett szállnak síkra, miközben a legmesszebbmenőkig fenntartják a kliensekkel való szolidaritást. Így ezek a módszerek valójában ellentétben állnak a vezetésnek mind a laissez-fair, mind az önségítő stílusával.

A hatékony makro-szintű gyakorlat a fenti módszerek közül valószínűleg többnek a kombinációját alkalmazza különböző szekvenciákban, hogy nagyobb társadalmi igazságosságot és több társadalmi reformot érjen el. A következő két esettanulmány ezen módszerek kombinációját mutatja be izraeli példákön.

Közösségi szociális munka esetek

Első eset: Az *adóreform áldozatainak szervezete* 1987-ben alakult, érdekelt szociális munkások és különböző állampolgári csoportok koalíciójaként. A koalíció célja az volt, hogy megváltoztassák egy szakértői bizottságnak az adóreform ügyében várható ajánlásait. A bizottság tagjait a konzervatív pénzügyminiszter nevezte ki egy adóreformot kitérő döntést követően, melynek értelmében csökkentették volna az adó mértékét a legfelső decilisbe tartozók esetében. Ezt a reformtervet a közvélemény hangos kritikája követte, mely nyilvános szakmai vizsgálatot követelt. Az öttagú bizottságba három professzor (közgazdász, vállalkozásszervező és adópolitikus), egy ügyvéd és egy könyvelő tartozott.

A bizottság kinevezése után a Héber Egyetem szociálpolitikai szakértőinek egy csoportja beadványt intézett a pénzügyminiszterhez, melyben követelték legalább egy szociálpolitikai szakértő kinevezését a bizottságba. Kérésüket nem vették figyelembe.

Válaszul a petíció aláírói közül többen akció szervezése mellett döntöttek. Ad hoc koalíciót hoztak létre, melyben részt rajtuk kívül részt vettek önkormányzati szociális munkások, több kis, relatíve hatalomnélküli és marginális érdekcsoport és közösségi aktivisták. Egyebek mellett beletartoztak a szomszédsági közösségek érdekelt tagjainak képviselői, valamint a fogyatékosok, idősek, özvegyek és nagycsaládosok szervezetei. Céljuk az volt, hogy személyesüljenek az adópolitikával kapcsolatos várhatóan konzervatív ajánlásokkal, melyeket előre láthatóan az USA-ból és az Egyesült Királyságból importálna a bizottság, és melyeknek társadalmi következményei veszélyeztetnék a szervezetek tagjainak jólétét. A koalíció minden megmozdulását önkéntes alapon szervezték.

Miközben az adóreformmal foglalkozó bizottság működött, az aktivisták a makro-szintű gyakorlat módszereinek széles skáláját alkalmazták, melyet a szakemberek és aktivisták erősen heterogén csoportja hajtott végre. Tevékenységükbe az alábbiak tartoztak:

1. *Koalíció-éptítés*: koordinált, „föderációszerűen” vezetett bizottságot állítottak fel. Az önálló, de egymással laza kapcsolatban lévő csoportok kezdeményezték és koordinálták tagjaik tevékenységét.

2. *Informálás*: a szervezetek alsóbb szintű vezetőit megtanították a gazdaságpolitika és annak társadalmi következményei közötti kapcsolatra.

3. *Az alsóbb szintű vezetőket kiképezték* azokra a módszerekre, melyekkel hatásosan tudták megtárgyalni a problémákat közösségükkel.

4. *Nyilvános tiltakozást szerveztek*, melybe bevonták a tömegkommunikációs eszközöket, és amelynek keretében az érdekcsoportok tagjai találkoztak a politikacsinálókkkal.

5. *Csoportos és politikai érdekérvényesítési* módszereket és figyelemfelkeltő stratégiákat alkalmaztak. A szociálpolitikai szakértők elsősorban a tömegkommunikációs eszközöket használták fel. Például

- szakmai cikkeket közöltek az újságokban;
- sajtókonferenciákat szerveztek;
- gyakran közöltek híreket a média képviselőivel.

6. Mind a szakértők, mind a közösségi csoportok képviselőinek számára *meghallgatásokat* kértek és értek el az adóreformmal foglalkozó bizottság tagjaitól.

7. Lobbiztak az izraeli parlamentben.

Az Adóreform Áldozatainak Szervezete nagy hatással volt a közvéleményre, elsősorban azokra, akik maguk is a döntés által veszélyeztetett csoportokba tartoztak, de a parlamenti képviselőkre is. Továbbá a bizottság szakértőinek megbeszéléséről szóló információk a média tudomására jutottak, nyilvánosságra hozva a vitát az intézkedések társadalmi következményeiről, melyek messze túlmutatnak a tisztán gazdasági megfontolásokon. Amikor a bizottságnak át kellett nyújtania az ajánlásokat a pénzügyminiszternek, annak

már nem volt más választása, mint hogy azokat a „fiókba tegye”.²⁶ Az adóügyi bizottság munkája tehát kudarccal végződött. Három alapvető okból:

1. Az Adóreform Áldozatainak Szervezete erős befolyást gyakorolt mind a közvéleményre, mind a bizottság tagjaira.

2. Túl nagy volt a szakadék a pénzügyminiszter által az ajánlásokkal szemben támasztott elvárások és a záródokumentum tartalma között.

3. Minden párt számára világossá vált, hogy a szakértői bizottság tagjai túlzottan elkötelezettek voltak a politika iránt, és elfogultak voltak a neokonzervatív ideológia vonatkozásában, így nem végeztek megfelelő elemző munkát.

Második eset (ez az esetismertetés Dr. Aharon York tollából származik. – A szerző): az országos projektet, melynek célja a kliensek részvételének és aktivitásának fokozása volt, 1990-ben hozta létre az Izraeli Szociális Munkás Egyesület (IASW) aktivistáinak csoportja. A projekt létrehozása válasz volt arra, hogy Izraelben az elmúlt években a személyes szociális szolgáltatásokra áldozott költségvetési pénzek folyamatosan csökkentek.²⁷ A kliensek aktivizálásának (azaz a társadalmi akció módszer széles körű használatának) eszméje hosszú ideje létező elve az izraeli szociális munkának, jóllehet az elv gyakorlattá változtatása ritkán talált támogatásra vagy legitimitásra az állami szektor szociális irányítóinak körében.²⁸ Gyakran az IASW feladata volt, hogy megragadja a kezdeményezést, és különféle szociális akciókat szervezzen. Ily módon az egyesület széles látókörű tagjai számára lehetőséget biztosított olyan gyakorlat folytatására, melyet nem végezhetek volna szokásos szakmai tevékenységeik során.

A projekt három elve és célja – melyekkel egyetértett az IASW vezetése – a következő volt:

1. Segíteni a szociális munkások klienseit a szociális szolgáltatásokkal kapcsolatos állampolgári jogaik érvényesítésében.

2. Széles körben és széles értelemben javítani az alsó társadalmi csoportok számára létrehozott szociális szolgáltatások minőségét és mennyiségét, a legmesszebbmenőig tekintve véve a változó körülményeket és a 90-es évek szükségleteit, fejleszteni ezeket.

3. Növelni a szociális szolgáltatásokra szánt közpénzek mennyiségét.

A projektet az IASW finanszírozta, és hivatalosan 1991 decemberében indult útjára. Manapság egy rangidős fizetett közösségi szociális munkásból és önkéntes segítő vezető testületből áll. A testületbe tartozik az IASW általános titkára, egy titkársági tag, a Szociálpolitikai Egyesület és a Közösségi Szociális Munkások Bizottságának vezetője, a Helyi Szociális Szolgáltató Irodák Vezetőinek képviselője, egy területi közösségi szociális munkás és a szociális munkás képző iskolák képviselője.

Áttekintve az országos projekt számára nyitva álló lehetőségeket, a testület három főbb témát választott, melyekre összpontosít az első évben: 1. a Rehabilitációs program (Project Renewal) által érintett szomszédságok jövője (erről a következőkben részletesen szó lesz); 2. a javasolt nemzeti egészségügyi biztosítás potenciális klienseinek jogai; és 3. a karaván-táborokban élő új bevándorlók és a veterán izraeli hajléktalanok jövője.

A rehabilitációs program 1970-ben vette kezdetét országos városi reha-

bilitációs programként. Célja közel száz hátrányos helyzetű település és kisváros fizikai és szociális rehabilitációja volt, szerte Izraelben. A programot eredetileg öt évre tervezték, végül a 90-es évek fordulóján jutott el végső stádiumába. Ekkor a pénzügyminisztérium a program költségvetésének radikális csökkentését tervezte. A rehabilitációs program közösségi aktivistái, a Községi Szociális Munka Országos Szolgálata (National Service for Community Work), a helyi közösségi munkások és a kliensek részvételéért küzdő program vezető testülete mind úgy gondolták, hogy a rehabilitációs program lezárási folyamata túl gyors és nem kellően tervezett. Úgy gondolták, hogy egy ilyen hatalmas szociális program az anyagi feltételek biztosítását és a felelősségnek az országos, illetve helyi szintek közötti szisztematikusabb megosztását követeli meg a lezárás előtt.

Mindezek fényében az IASW első nagyobb programja a klienseknek a rehabilitációs programban való részvételét illetve aktivizálását tűzte ki célul. Az átfogó cél az volt, hogy a szétszórta működő közösségi vezetők – koalícióban a közösségi szociális munkásokkal és a szociális szolgáltató irodák vezetőivel – összefogjanak a program költségvetésének csökkentése ellen. Tevékenységük első évében a koalíció sikeresen akadályozta meg a költségvetés csökkentését. A második évben sikerült több millió dollárral növelniük a program szociális részének költségvetését (ebből a fizikai rehabilitáció kimaradt). Hangsúlyozni kell, hogy az összes módosítást és kiegészítést – melyeket különféle érdekcsoportok és lobbik adtak be – elutasították, csak a miénket fogadták el.

A kampány során használt főbb stratégiák a következők voltak:

1. *Koalíció kiépítése* a helyi közösségi aktivisták és a választott közösségi vezetők között, a helyi szinten és az országos szinten működő szociális munkások között, a helyi szociális irodák vezetői és a parlament szociális lobbija között.

2. *A helyi vezetők kiképzése*, hogy képesek legyenek problémáikat racionálisan, nem pusztán helyi ügyként, hanem országos fontossággal bíró kérdésként előadni.

3. Jól publikált *nyilvános vita* szervezése a Knesszetben a szomszédsági vezetők és a parlamenti tagok között.

4. *Politikai érdekképviselet* újságcikkek révén a helyi és országos lapokban, public relations kampány szervezése.

5. *Lobbizás* a parlamenti képviselők, elsősorban a pénzügyi bizottság tagjainak körében, egyenkénti személyes kapcsolatokkal, melyeknek kiépítésében fölhasználtuk a pártokon belüli és a személyes ismeretségeket egyaránt.

Mindezen stratégiák kombinációja olyan komoly tiltakozó akciókat hozott létre, melyeknek mérete meglepte mind a helyi hatóságok vezetőit, mind a közösségi szociális munkásokat, nem is beszélve a parlamenti képviselőről, a médiáról és magukról a szervezőkről. A tevékenység mindmáig folytatódik a helyi közösségi aktivistákból létrejött országos fórummal, mely készül a választásokra, és úgy tűnik, képes ezt a munkát önállóan folytatni 1994 januárjáig.

Összefoglalás és következtetések

Tanulságok a közép- és kelet-európai szociális munkások számára: a közép- és kelet-európai felnőtt generáció úgy nőtt fel, hogy nem bízott kormányában. Így minden szociálpolitika, mely kritikával illette a kormány túlcentralizált szerepét, automatikusan támogatást kapott a társadalomtól. Ugyanakkor a nyugati neokonzervatív ideológia szociális következményei arra szólítják fel Közép- és Kelet-Európa szociális munkásait, hogy ne felejtkezzenek el „figyelmeztető” szerepükről. A figyelmeztetés magja valami olyasmi lenne, hogy a kommunista éra vége nem jelenti szükségszerűen a nyugati kapitalizmus győzelmét a keleti kommunizmus fölött. Így az a vágy, hogy elkerüljék a szocialista monopóliumokat, a „szociális piacgazdaság” eszméjének érzékeny és intelligens megközelítését követeli meg. A szociális munkásoknak szóló sajátos tanulságok két csoportra, a *politikát és a makro-szintű gyakorlatot érintő ajánlásokra* választhatók szét. A *politika szintjén* a szociális munkásoknak világosan meg kell érteniük a következőket:

a. Minden gazdaságpolitika első számú célja szociális célkitűzések elérése. Így ennek meghatározása nem hagyható egyedül a közgazdászokra, adószakértőkre és vállalkozókra. A szociálpolitika elemzőit és szakértőit be kell vonni a döntéshozó testületekbe, hogy meghatározzák minden egyes gazdasági program szociális célkitűzéseit, és vizsgálják azok társadalmi hatását.

b. Felettből ajánlatos a nyugati „gazdasági fellendülés” társadalmi következményeit megvizsgálni, mielőtt automatikusan lekopíroznák, importálnák őket Közép- és Kelet-Európába.

c. Az univerzális szociális jogokat és a hozzáférhető kommunális szolgáltatásokat relatíve olcsóbb működtetni (összehasonlítva a jövedelem vizsgálatán alapuló szociális segélyekkel), és ezek tartják fenn a társadalmi igazságosság alapvető szintjét. Ezek arra is jók, hogy megakadályozzák a „társadalmi költségeket”, melyek jövőbeni kezelése lényegesen drágább, ha egyáltalán lehetséges. Emiatt érdemes biztosítani az alapvető életminőséget mindenki számára azzal, hogy a veszélyeztetett állampolgárok számára juttatható társadalombiztosítási segítség elfogadható készletét társítják a szociális szolgáltatások univerzális „kosarának” minimum normáival.

d. A jóléti állam elfogadható és egyensúlyban tartott szintje elérésének sokkal erősebb prioritást kell élveznie a korábbi kommunista országok terveihez, mint a szociális szolgáltatások gyors privatizációjának és piaci alapokra helyezésének. Például a törvényesség és a rend nem bízható a szabad piacra. Ugyanígy nem tehető meg ez a kábítószer-problémával vagy a faji diszkriminációval. Az individualizmus áldásai nem oldják meg a regionális és környezeti problémákat sem, és nem biztosítják a közösségiség, a szolidaritás érzését vagy az élet pozitív társadalmi céljának megtalálását sem. Valójában mindezekben a kérdésekben *veszélyes* az egyéni érdekre való hagyatkozás!

A *közösségi gyakorlat szintjén* a szociális munkásoknak a következőkre kell törekedniük:

a. Meg kell tanulniuk a kialakuló szociális problémákba való be nem

avatkozás társadalmi következményeinek és költségeinek bizonyítását és felmérését.

b. Újra kell értelmezniük a szociális munkás gyakorlat-egyesítő dimenzióit a szakma beavatkozási területének és elhivatottságának tükrében.

c. Meg kell ismerkedniük a legkülönbözőbb makro-szintű módszerekkel, melyek különösen megfelelőek a csökkenő források idején. Ezeket a módszereket gyarabban és hozzáértőbben kell használniuk.

d. Képezniük és aktivizálniuk kell mind a szociális munkásokat, mind klienseiket (beleértve ebbe az alsóbb szintű vezetőket is), hogy részt vegyenek a közösségi gyakorlat sokféle formájában, és így jobban tudják szolgálni a különféle hátrányos helyzetű csoportok növekvő szükségleteinek kielégítését.

e. Erős alapot kell építeniük a közösségi gyakorlat legitimitása számára: meg kell tanulniuk felmérni a lényeges politikai erőket, és megtalálni a társadalmi reformban érdekelt lehetséges szövetségeseket.

f. Új típusú koalíciókat kell keresniük. Minden olyan szakmával (pl. orvosokkal, jogászokkal, közgazdászokkal, politológusokkal) késznek kell lenniük a szövetségre, melyek elkötelezettek a hátrányos helyzetben lévők segítése iránt, illetve akik jobban el tudják látni saját feladatukat, ha megtanulják a közösségi módszereket, és ezekkel küzdenek az egészségügy, a szociális jólét és a társadalmi igazságosság érdekében.

Jegyzet

1. Korazim, Y.: Deploying Social Workers for Advocacy and Social Warning Roles in a Period of Diminishing Public Resources. *Social Work and Social Policy in Israel* 1989. 2. 45-56.; Korazim, Y. és Meller, J.: Cutbacks in the Israeli Social Services from Social Workers' Perspective. *International Journal of Sociology and Social Policy* 1988. 5. 1-14.

2. Lásd például: Eisenstadt, S. N.: Introduction. In Eisenstadt és Ahimeir (szerk.): *The Welfare State and its Aftermath*. Croom Helm, London és Sidney, 1985.

3. Hofstadter, R.: Social Darwinism in American Thought. Beacon Press, 1955.; Demetrius, L.: Neoliberalism Reviewed. *Social Work* 1983. március-április, 101-107.

4. Nagy-Britanniáról lásd: Piachaud, D.: The New Right and Social Policy: A Review of a Decade of Thatcherism.; R. M. Tittmus emlékülés. Szociális Munkás Képző Iskola, Héber Egyetem, Jeruzsálem, 1989. május; Izraelről lásd: Kop, Y. (szerk.): Resource Allocation for Social Services. The Center for Social Policy Studies in Israel, Annual Reports, 1983 óta.

5. Anderson, R. L. és Irvin, P. L.: Some Legal Services. *The New York Times* 1981. április 4.; Achdut, L.: Annual Survey, 1991-1992. National Insurance Institute, Jeruzsálem, 1992. október.

6. Fixler, P. E. és Poole, R. W.: Status of State and Local Privatization: Prospects for Privatization. *Proceedings, The Academy of Political Sciences*, Vol. 36., 3. New York, 1987.; Moore, S. és Grover, M. H.: Privatization in America's Cities: *Lessons for Washington*. The Heritage Foundation, 1988.

7. Kamerman, S. B.: The Public and the Private Intertwined: The New Mixed Economy of Welfare. *Social Work* 1983. január-február; Kramer, R.: The Future of the Voluntary Agency in a Mixed Economy. „The Journal of Applied Behavioral Science” Vol. 21. 4. 377-391.

8. Tittmus, R. M.: Social Costs and Social Change. In: *Social Policy: An Introduction*. Allen and Unwin, 1974.

9. Layton, M. és Lappin, J.: The Big Squeeze is On: Family Therapy in the 80's. *The Family Therapy Networker* 1982. Vol. 6. 6. 14-21.

10. United Nations European Region Conference of Ministers Responsible for Social Affairs. *Welfare in a Civil Society* 4. fejezet, Bratislava, 1993. június 28-július 2.
11. Miller, A.: Infant Mortality in the U. S. *Scientific American* Vol. 253. 1985. 1. 21-27.; Brown, L.: Hunger in the U. S. *Scientific American* Vol. 256. 1987. 2. 21-25.; Hunger Reaches Blue Collar America: An Unbalanced Recovery in a Service Economy. Physician Task Force on Hunger In America, Harvard School of Public Health, 1987. október.
12. Rossi, P. H.: *Down and Out in America*. University of Chicago Press, 1989.
13. Hoch, C. és Slayton, R.: *New Homeless and Old: Community and Skid Row Hotel*. Temple University Press, 1989.
14. Lloyd, J.: Children in the Streets. *Financial Times* 1987. december 19.
15. Are You Better Off? *Time* 1988. október 10. 18-20.
16. A Change in the Weather. *Time* 1987. március 30. 24-31.
17. Lásd például: Meyer, C.: Repairing Our Fractured Profession. *Columbia University Alumni Newsletter* 1990. Fall/Winter; Specht, H.: Social Work and the Popular Psychotherapies. „Social Service Review” 1990. szeptember, 345-357.; Apiro, Sherer és Korin-Langer: Towards the Year 2000: Trends and Needs in Social Work. Tel Aviv Egyetem, Szociális Munkás Képző Iskola, 1992. december.
18. Ami itt következik, az azoknak az elgondolásaimnak javított és kiegészített változata, melyeket a 80-as évek neokonzervatív korszakában fejlesztettem ki (Korazim, 1989, id. mű, 1.). Hasonló eszmék találhatóak a következő műben: Chekaway, B.: Six Strategies for Community Change. Héber Egyetem, Szociális Munkás Képző Iskola, 1991.
19. Beck, B.: Settlements and Community Centers. *Encyclopedia of Social Work*, National Association of Social Workers, Inc., 1977. 1262-1266.
20. Rosenfeld, J. M.: *Emergence from Extreme Poverty*. Paris, Science and Service, 1989.; *Partnership: Guidelines for Social Work Practice With and Behalf of Defeated Populations. Society and Welfare* Ministry of Labour and Social Affairs, Israel 1993. április. (héber)
21. Grosser, C. F.: *New Directions in Community Organization: From Enabling Advocacy*. Praeger, New York, 1976.; Nulman, E.: *Family Therapy and Advocacy: Directions for the Future*. *Social Work* 1983. 28. 19-22.
22. Korazim, Y.: The Israeli Social Worker as a Social Warner. *Journal of Jewish Communal Service* 1980. 50. 80-86.
23. Pagliaccio, E. és Gummer, B.: Casework and Congress: A Lobbying Strategy. „Social Casework” 1988. 155-161.; Kleinhau: Social Work Lobbies for Social Welfare. „Social Work” 1988. január-február.; Dear, R. B. és Patti, R. J.: Legislative Advocacy: Seven Effective Tactics. „Social Work” 1981. 26.
24. Thursz, D.: Social Action. *Encyclopedia of Social Work*. NASW, Inc., 1977. 1274-1280.; Wolfsfeld, G.: The Politics of Provocation: Participation and Protest in Israel. State University of New York, 1988.
25. Brown, C. R.: *The Art of Coalition Building: A Guide for Community Leaders*. The American Jewish Committee, 1984.; Mizrachi, T. és Rosenthal, B. B.: Managing Dynamic Tensions in Social Change Coalitions. In Mizrachi és Morris (szerk.): *Community Organization and Social Administration: Advances, Trends, and Emerging Principles*. The Haworth Press, 1993.
26. Szakértői jelentés az egyéni személyi jövedelemadóról (*Javaslat a pénzügyminiszternek*). Jeruzsálem, 1988. február. (héber)
27. Lásd: Kop id. mű
28. Esetleírások gyűjteménye található a következő könyvben: Milrod, S. (szerk.): *Social Action in action*, Israel, 1980. Izraeli Szociális Munkások Egyesülete, Nemzetközi Kapcsolatok Bizottsága, 1980. június.
29. Korazim, Y. (szerk.): *The Activation of Clients: A Position Paper and Plan for Action*; uő: *The Activation of Clients: Challenge for the 90's*. Előadás az Izraeli Szociális Munkások Egyesületének 5. konferenciáján, Beer Sheva, 1990. június. (héber)